

"AZƏRBAYCAN MƏKTƏBİ" JURNALI: TARİXİLİK VƏ MÜASİRLİYİN TƏNTƏNƏSİ

İNTİQAM CƏBRAYILOV

Pedaqogika elmləri doktoru, professor, Azərbaycan Respublikası Təhsil
İnstitutunun Təhsilin nəzəriyyəsi və tarixi şöbəsinin müdiri.

E-mail: intiqamcebrayilov@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2437-5926>

Məqaləyə istinad:

Cəbrayilov İ. (2024). "Azərbaycan məktəbi" jurnalı: tarixilik və müasirliyin təntənəsi. *Azərbaycan məktəbi*. № 4 (709), səh. 121-126

DOI: 10.30546/32898065.2024.4.131

Məqalə tarixçəsi

Göndərilib: 16.10.2024

Qəbul edilib: 25.10.2024

ANNOTASIYA

Məqalədə "Azərbaycan məktəbi" jurnalının nəşrə başlamasından bu günədək keçdiyi yola nəzər salınır, ayrı-ayrı dövrlərdə jurnal səhifələrində məqalə çap etdirmiş müəlliflərdən, onların elmi yaradıcılığından bəhs edilir. Burada jurnalın 100 illik yubileyi ilə bağlı ötən dövrlərdə nəşr olunmuş aktual məqalələrin yenidən çap edilməsinin elmi əhəmiyyəti qeyd edilir və bu təşəbbüs təqdir olunur. Boris Komarovski, Mərdan Muradxanov, Bəşir Əhmədov və digər alimlərin jurnal səhifələrində yenidən çap edilmiş məqalələri təhlil edilir, onların bu gün üçün aktuallığı əsaslandırılır.

Açar sözlər: "Azərbaycan məktəbi" jurnalı, maarifçilik funksiyası, pedaqoji mətbuat.

AZERBAIJAN JOURNAL OF EDUCATIONAL STUDIES: THE TRIUMPH OF HISTORICITY AND MODERNITY

INTIGAM JABRAYILOV

Doctor of Pedagogical Sciences, professor, Head of the Department of Theory and History of Education of the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan. E-mail: intiqamcebrayilov@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2437-5926>

To cite this article:

Jabrayilov I. (2024). Azerbaijan Journal of Educational Studies: the triumph of historicity and modernity. *Azerbaijan Journal of Educational Studies*. Vol. 709, Issue IV, pp. 121–126

DOI: 10.30546/32898065.2024.4.131

Article history

Received: 16.10.2024
Accepted: 25.10.2024

ABSTRACT

The article reviews the course of the Azerbaijan Journal of Educational Studies from its publication date to the present, mentioning the authors who published articles in the magazine's pages at different times and their scientific creativity. In connection with the journal's 100th anniversary, the scientific importance of reprinting relevant articles published in the past was emphasized, and this initiative was appreciated. The articles of Boris Komarovsky, Mardan Muradkhanov, Bashir Akhmadov, and other scientists, reprinted in the pages of journals, are analyzed, and their relevance for today is verified.

Keywords: Azerbaijan Journal of Educational Studies, enlightenment function, pedagogical press.

Müasir dövrdə Azərbaycanda çoxsaylı qəzet və jurnallar nəşr olunur. Onlar ölkəmizin ictimai-siyasi, mədəni həyatında mühüm rol oynayır. Mətbuat səhifələrində Azərbaycanın və dünyanın real mənzərəsinin canlandırılması, ayrı-ayrı ölkələr və xalqlar barədə, onların əldə etdiyi nailiyyətlər, mövcud çətinliklər haqqında məqalələrin, informasiya materiallarının verilməsi müasir dünyada baş verən hadisə və proseslərin mahiyyətinin öyrənilməsinə xidmət etməklə yanaşı, bilavasitə tarixin yaradılmasında, tarixin yazılmasında əhəmiyyətli dərəcədə rol oynayır. Elmi xarakterli mətbuat orqanları bu işdə daha fərqli mövqe nümayiş etdirirlər. Belə ki, dərc edilən yazılar elmiliyi onun elmi prinsiplərə əsaslanan yanaşmalara daha çox üstünlük verilməsi ilə müşayiət olunur. Ona görə də elmi jurnalların nəşrə hazırlanması, məqalələrin çap edilməsi daha böyük məsuliyyət tələb edir. Bu baxımdan Elm və Təhsil Nazirliyinin elmi-nəzəri, pedaqoji jurnalı olan "Azərbaycan məktəbi"nin keçdiyi yol maraqlıdır.

Araşdırmalar göstərir ki, bu jurnal, həqiqətən şərəfli bir yol keçib. Bəzi dövrlərdə jurnalı yaşatmaq, nəşr etməklə bağlı müəyyən çətinliklər yaransa da, kollektiv səylər nəticəsində o, varlığını qoruyub saxlayıb, müxtəlif tarixi şəraitdə maarifçilik funksiyasını davam etdirib, təhsil tariximizi elmi-pedaqoji tədqiqatların nəticələri, məqalələrin yeni məzmunu və tərbiyəvi ideyalarla zənginləşdirib.

Jurnalın tarixinin öyrənilməsi ayrıca bir tədqiqat mövzudur. Bu tarixi bir neçə elm sahələri üzrə tədqiq etmək olar. İlk növbədə, jurnal pedaqoji mətbuat olduğu üçün onun tarixi elmi-pedaqoji baxımdan ciddi elmi-tədqiqat mövzusu kimi araşdırıla bilər. Digər tərəfdən, tarix elmlərinin predmeti olaraq mətbuatımızın tarixi kimi tədqiq edilə bilər. Bunlardan əlavə, jurnalın tarixinin digər humanitar-sosial elmlər kontekstindən də dərinlən öyrənilməsi Azərbaycan elminə töhfələr verir.

Adından göründüyü kimi "Azərbaycan məktəbi" jurnalı bilavasitə məktəblə, təhsillə bağlıdır. Jurnalın səhifələrində Azərbaycanın

təhsil tarixi demək olar ki, bütün istiqamətlər üzrə əksini tapıb. Bu jurnal praktik pedaqogika elminin funksiyalarını həyata keçirən ən qiymətli vəsait kimi əhəmiyyətlidir.

Ayrı-ayrı dövrlərdə jurnala rəhbərlik edənlər və redaksiyanın üzvləri fərqli insanlar, fərqli iş üslubuna malik mütəxəssislər olsalar da, onların bir amalı olub: Azərbaycanda təhsilin, elmin inkişafına dəstək olaraq real mənzərəni göstərməklə gələcək perspektivlərə yol açmaq. (Məlumat üçün onu da qeyd edim ki, qısa müddət olsa da, mən də bu kollektivin üzvü olmuş, məsul katib vəzifəsində işləmişəm).

Araşdırmalar göstərir ki, "Azərbaycan məktəbi" jurnalı ilə respublikamızın görkəmli elm xadimləri, qabaqcıl təhsil işçiləri daim əlaqə saxlayıb və jurnal səhifələrində həmişə maraqlı doğuran məqalələrlə çıxış edib. Bu baxımdan Məmməd Arif, Feyzulla Qasımzadə, Həmid Araslı, Məmməd Cəfər, Əşrəf Hüseynov, Məmmədəğa Şirəliyev, Əbdüləzəl Dəmirçizadə, Abbasqulu Abbaszadə, Maqsud Cavadov, Cümşüd Zülfüqarlı, Mehdi Mehdizadə, Əhməd Seyidov, Ağamməd Abdullayev, Bəşir Əhmədov, Əjdər Ağayev və başqa görkəmli alimlərin, eyni zamanda Sona Tağıyeva, Zahid Şöyübov, Məhər Quliyev, Zərbəli Səmədov, Aliyə Təhmasib kimi praktik təhsil işçilərinin-məktəbsünasların adlarını fəxrlə qeyd etmək olar.

Jurnalın profilinə uyğun olaraq çap olunan elmi məqalələri bir neçə istiqamət üzrə qruplaşdırmaq olar:

1. Təhsil siyasəti;
2. Təhsil quruculuğu;
3. Təhsilin məzmunu;
4. Təhsilin, məktəbin idarə edilməsi;
5. Təlim məsələləri;
6. Tərbiyə məsələləri;
7. Şəxsiyyət və onun inkişafı;
8. Özünütəhsil problemləri və s.

Qeyd etdiyimiz məsələlərin hər biri ayrı-ayrılıqda pedaqogikanın bir problemi kimi səslənir. Bu elmi istiqamətlərlə bağlı mütəmadi olaraq jurnalın səhifələrində tanınan pedaqog alimlərin, təhsil işçilərinin məqalələri dərc olunub. Jurnalın adındakı məktəb sözü həm də

redaksiyanın və bütövlükdə jurnalın özünün bir məktəb funksiyasını yerinə yetirdiyini deməyə əsas verir. Çünki bu jurnal bir çox Azərbaycan alimlərinin yetişməsində, bacarıqlı tədqiqatçı kimi formalaşmasında böyük rol oynayıb. Bu ənənə bu gün də yaşadılır və Azərbaycan elminin inkişafına xidmət göstərilir.

Təqdirəlayiq haldır ki, "Azərbaycan məktəbi" jurnalının 100 illik yubileyi ərəfəsində vaxtilə jurnalda çap edilmiş bəzi məqalələr, xüsusilə günümüz üçün daha çox aktuallıq kəsb edən məqalələr yenidən, təkrar olaraq çap edilir. Bu təşəbbüs rəğbətlə qarşılınır. Bir tərəfdən, "Azərbaycan məktəbi" jurnalının həmişə aktual olan elmi mövzulara diqqət yetirməsi, digər tərəfdən, məqalə müəllifinin, təhsil sahəsində tanınmış mütəxəssisin, alimin adının xatırlanması, imzasının yenidən görünməsi bir örnək nümunəsi, dəyərlərimizə hörmət baxımından təqdirəlayiqdir. Məsələn, bu yaxınlarda, 1950-ci ildə "Azərbaycan məktəbi" jurnalının 1-3-cü nömrəsində çap edilən Azərbaycanın görkəmli pedaqoq alimləri Boris Komarovskinin "Məktəblərin təcrübəsini ümumiləşdirmək və pedaqojidən elmi məqalələr yazmaq üsulu" (2023-cü il, 4-cü nömrə, s. 117-126) və Mərdan Muradxanovun "Müəllimin dərslər hazırlaşması" (2024-cü il, №3, s. 119-127) mövzularında məqalələri yenidən çap edilib. Məqalələr ilə tanışlıqdan aydın olur ki, görkəmli alimlərin tədqiqatları bu günümüz üçün də aktuallığını qoruyub saxlayıb. Bu məqalələrin hər biri haqqında geniş bəhs etmək mümkündür.

İlk növbədə, professor Boris Komarovskinin məqaləsi barədə qeyd edə bilərik ki, müəllif məqaləsində ayrı-ayrı dərsləri öyrənmək üsullarından, didaktik, yoxlama və nəzarət və eyni zamanda elmi məqsədlə aparılan təhlillərdən, intizam məsələlərindən, müəllimin özünü idarə etməsindən və digər mühüm problemlərdən bəhs edir. Bu məqalədə həm də tədqiqatın aparılması, monoqrafiyanın əlyazmasının hazırlanması, monoqrafik əsərlərin hazırlanması və tərtibinə verilən tələblər də geniş şərh olunur. Müəllifin fikir və ideyaları indiki zamanda aparılan tədqiqatlar üçün də aktuallıq kəsb edir.

Professor Mərdan Muradxanovun məqaləsi də həm strukturu, həm də məzmunu ilə müasirlik baxımından diqqəti cəlb edir. Müəllif müəllimin dərslər hazırlaşması problemini tədqiq edərkən, ilk növbədə, onun nəzəri məsələlərinə diqqət yetirir, konseptual fikirlərini şərh edir, daha sonra praktik mövqedən çıxış edərək müəllimlər üçün nümunələr verir, konkret dərslər nümunəsini təqdim edir. Məqalədə müəllimin dərslərə hazırlaşmasının üç dövrünün əsaslandırılmış şərhini verilir: bütün proqram üzrə hazırlıq, proqram bəhsləri üzrə hazırlıq və bir dərslər hazırlıq (Muradxanov, 2024).

Tədqiqatlardan aydın olur ki, şagirdlərin təlim və tərbiyə sahəsindəki uğurları bilavasitə dərslərin keyfiyyət səviyyəsindən xeyli dərəcədə asılıdır. Keyfiyyətli dərslər nail olmağın əsas yolu isə, ilk növbədə, müəllimin hazırlıq səviyyəsi, dərslərin məqsəd və vəzifələrini, gedişini düzgün planlaşdırması ilə sıx bağlıdır. Məqalədə bu məsələlərə aydınlıq gətirilib, müəllimin dərslərin təşkili prosesində oynadığı rol əsaslandırılıb. Verilən izahlar, aparılan təhlillər göstərir ki, hələ ötən əsrin 50-ci illərində tədqiqatçılar öz əsərlərində dərslərdə şagirdlərin fəallığının təmin olunmasına xüsusi diqqət yetirilməsinin vacibliyini vurğulayıb və bu işdə də müəllimlərin üzərinə böyük məsuliyyət düşdüyünü qeyd ediblər.

Professor Mərdan Muradxanov dərslər zamanı şagirdlərin fəallaşdırılmasında sual-cavab, dialoq, müzakirə, əyanilikdən istifadə və müstəqil işlərin təşkilinin əhəmiyyətli olduğunu diqqətə çatdırır, ixtisasından asılı olmayaraq hər bir müəllimin öz dərslərində keyfiyyətin yüksəldilməsi üçün bu yollardan bəhrələnməyi tövsiyə edir.

"Azərbaycan məktəbi" jurnalında professor Bəşir Əhmədov da həmişə aktual, maraq doğuran məqalələrlə çıxış edib. Məhz buna görə də onun günümüzə səsləşən bəzi məqalələrinin jurnalın 100 illik yubileyi ərəfəsində yenidən çap edilməsini təqdirəlayiq hesab edirik. 2024-cü ildə "Azərbaycan məktəbi" jurnalının 1-ci nömrəsində professor Bəşir Əhmədovun "Şagirdlərin təlim marağının inkişaf etdirilməsi" mövzusunda məqaləsi çap edilib (Əhmədov, 2024). Bu məqalə

1972-ci ildə jurnalın 6-cı nömrəsində çap olunub. Amma mövzu və məzmun baxımından indi də yenidir. Məqalədə, ilk növbədə, "təlim marağı nədir"? sualına cavab axtarılıb, "maraq", "meyil", "tələbat" anlayışlarının oxşar və fərqli cəhətləri müqayisə olunaraq "təlim marağı" anlayışının mahiyyəti elmi-nəzəri baxımdan geniş izah edilib, elmi-pedaqoji, psixoloji ədəbiyyatlarda məsələnin qoyuluşu tədqiq olunub. Professor Bəşir Əhmədov təlim marağının müxtəlif aspektlərini araşdırarkən qeyd edir ki, bu problem üç istiqamətdə şərh edilə bilər: 1) təlimin vasitəsi kimi; 2) təlimin motivi kimi; 3) şəxsiyyətin sabit xüsusiyyətlərindən biri kimi.

Pedaqoji-psixoloji ədəbiyyatlarda yanaşmaların fərqli olmasına baxmayaraq, məqalə müəllifi hər üç yanaşmanın doğru olduğu qənaətinə gəlir və haqlı olaraq qeyd edir ki, hər bir məsələnin həllində müxtəlif yanaşmaların olması və bu yanaşmaların vəhdətdə tətbiqi ilə düzgün nəticənin əldə edilməsi mümkündür. Bununla bərabər professor B.Əhmədov "təlim marağının motiv rolunu oynaması" fikrinə daha çox üstünlük verir. Bu da tədqiqatçı alimin problemə nə qədər həssas və doğru yanaşmasının göstəricisi kimi izah edilə bilər. Belə ki, aparılmış tədqiqatlar təsdiq edir ki, əslində, təlimə maraq oymaqda başlıca məqsəd, xarici təsirlərin şagirdlərdə daxili qüvvəyə çevrilməsini təmin etməyə zəmin yaratmaqdır. Bu da motivlərlə bağlıdır, yəni təlim marağını yaradan motivlərdir.

Məqalədə təlim materialının məzmunu, fəaliyyətin və münasibətlərin təlim marağına təsiri məsələləri də geniş şəkildə araşdırılıb, problemin nəzəri və praktik aspektlərinə aydınlıq gətirilib. Məqalənin məzmunu, elmi ideyası baxımından bu gün üçün də əhəmiyyətli hesab edilir.

Qeyd edək ki, "Azərbaycan məktəbi" jurnalı məzmununun daim təkmilləşməsi, burada global çağırışlara uyğun tədqiqat materiallarının nəticələrinin verilməsi, onun elmi-nəzəri və praktik əhəmiyyətinin artırılmasına, oxucu auditoriyasının genişlənməsinə xidmət edir.

Bu gün "Azərbaycan məktəbi" jurnalı özünün günbəgün artan elmi potensialına görə bey-

nəlxalq reytinglərdə daha yüksək yer tutmağa qadirdir.

İndi jurnal səhifələrində dünya ölkələrinin təhsil təcrübələri geniş əksini tapır, jurnalda Azərbaycan təhsilinə, pedaqogika və təhsil tarixinə dair ciddi elmi məqalələrin çap edilməsi üçün redaksiyaya təqdim edilən məqalələr ekspert rəylərindən sonra qəbul edilir və çapa hazırlanır. Məqalələrə DOI (*digital object identifier*) nömrələrinin alınması axtarış sistemini asanlaşdırmaqla onların dünya ölkələrinin ən zəngin kitabxanalarının, müvafiq indeks qurumlarının istinad bazalarında rahat yerləşdirilməsinə imkanlar yaradır.

Son nəşrlərdə yer alan İlahə Tağıyeva və Ülkər Babayevanın "Dünya təcrübəsində müəllim peşə standartları" (Tağıyeva, Babayeva, 2024), İlham Əhmədovun "Təhsilin gələcəyini formalaşdıran tendensiyalar" (Əhmədov, 2024), Ramiz Əliyevin "Təlimdə əks-əlaqənin yaradılmasının pedaqoji-psixoloji əsasları" (Əliyev, 2024), Kamal Camalovun "Tədris işinin təşkilində didaktik konsepsiya və paradigmalardan öyrənilməsi yolları" (Camalov, 2023), Afət Süleymanovanın "Pedaqoji təhsilin məzmunu və texnologiyalarının mərhələli təşkilinin yeni modeli və əldə edilmiş nəticələr" (Süleymanova, 2023), Müseyib İlyasovun "İlkin müəllim hazırlığında innovasiya meyilləri" (İlyasov, 2024), Firəduddin İbrahimovun "Təlim prosesinin səmərəliliyinin formalaşdırılması yolları" (İbrahimov, 2024) və digər müəlliflərin məqalələri müasir təhsilimizin aktual problemlərinə həsr olunub.

Bu gün Azərbaycan təhsilində köklü islahatlar davam edir. Təhsilin məzmunu, kadr hazırlığı, idarə edilməsi, infrastrukturunun maliyyələşdirilməsi və digər sahələrdə yeni yanaşmalar tətbiq olunur. Azərbaycan təhsilinin dünya təhsil sistemində özünəməxsus yeri və rolu vardır. Qabaqcıl beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi və innovasiyaların tətbiqi ilə bağlı böyük uğurlar əldə edilib. Bununla yanaşı qeyd etməliyik ki, bu gün inkişafın Azərbaycan modeli bütövlükdə dünyada böyük marağa səbəb olub, xarici ölkələrin də Azərbaycana diqqəti daha da artıb, dünya dövlətləri ölkəmizin inkişaf xüsusiyyətlərini öyrənməyə, tədqiq etməyə başlayıblar.

Əlbəttə, burada Azərbaycan təhsilinin də öz payı, öz yeri vardır. Ölkəmizdə aparılan təhsil siyasəti nəticə etibarilə kadr potensialının möhkəmləndirilməsinə, idarəetmənin təkmilləşdirilməsinə, innovasiyaların səmərəli tətbiqinə, cəmiyyətimiz üçün layiqli vətəndaşların formalaşdırılmasına əlverişli imkanlar yaradır. Milli mənəvi dəyərlərin qorunması, bəşəri dəyərlərin təbliği, ilk növbədə, təhsil siyasətinin nəticəsi olaraq özünü göstərir. Bu baxımdan, qeyd olunan məsələlərlə bağlı tədqiqatların

daha da dərinləşdirilməsi, genişləndirilməsi və araşdırma nəticələrinin ardıcıl və sistemli olaraq "Azərbaycan məktəbi" jurnalında çap edilməsi təqdirəlayiq hal kimi dəyərləndirilməlidir.

İnanırıq ki, bizim doğma mətbuat orqanımız olan "Azərbaycan məktəbi" jurnalı gələcəkdə də öz şərəfli missiyasını uğurla davam etdirəcək və ilk növbədə Vətənimiz üçün layiqli şəxsiyyətlərin yetişdirilməsinə daha böyük töhfələr verəcəkdir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

- 1 Camalov, K. (2023). Tədris işinin təşkilində didaktik konsepsiya və paradıqmaların öyrənilməsi yolları. Azərbaycan məktəbi, №1, s.62-68.
- 2 Əhmədov, B. (2024). Şagirdlərin təlim marağının inkişaf etdirilməsi. Azərbaycan məktəbi, № 1, s.123-130.
- 3 Əhmədov, İ.B. (2024). Təhsilin gələcəyini formalaşdıran tendensiyalar. Azərbaycan məktəbi, №3, s.60-28.
- 4 Əliyev, R.İ. (2024). Təlimdə əks-əlaqənin yaradılmasının pedaqoji-psixoloji əsasları", Azərbaycan məktəbi, №3, s.84-90.
- 5 İbrahimov, F. (2024). Təlim prosesinin səmərəliliyinin formalaşdırılması yolları. Azərbaycan məktəbi, №3, s.29-38.

- 6 İlyasov M. İlk müəllim hazırlığında innovasiya meyilləri. Azərbaycan məktəbi, 2024-cü il, №2, s.21-30.
- 7 Komarovski, B. (2023). Məktəblərin təcrübəsini ümumiləşdirmək və pedaqojidən elmi məqalələr yazmaq üsulu. Azərbaycan məktəbi, №4, s.117-126.
- 8 Muradxanov, M. (2024). Müəllimin dərslə hazırlaşması. Azərbaycan məktəbi, №3, s.119-127.
- 9 Süleymanova, A. (2023). pedaqoji təhsilin məzmun və texnologiyalarının mərhələli təşkilinin yeni modeli və əldə edilmiş nəticələr. Azərbaycan məktəbi, №1, s.29-40.
- 10 Tağıyeva, İ., Babayeva, Ü. (2024). Dünya təcrübəsində müəllim peşə standartları. Azərbaycan məktəbi, №3, s.20-28.